

Våra vänner i naturen

Guide för lågstadieelever

Text:
Pi Mäkilä

Layout:
Suvi Ojala

Illustrationer:
Olga Veselovskaya

Bilder:
JMrocek/iStock (frampärmen)
GlobalIP/iStock (s. 4)
OpenClipart-Vectors/Pixabay (s. 5)
Kev/Pixabay (s. 6)
Anastasiia Akh/iStock (s. 6)
Ale-ks/iStock (s. 7)
GlobalP/iStock (s. 7)
CreativeNature_nl/iStock (s. 7)
Petra Göschel/Pixabay (s. 8)
dmxdx/Pixabay (s. 8)
Bruno/Pixabay (s. 8)
Marisa04/Pixabay (s. 8)
PhanuwatNandee/iStock (s. 8)
CreativeNature_nl/iStock (s. 9)
Gerald Lang/Pixabay (s. 16)
Tapani Hellman/Pixabay (s. 17)
Reinhold Bonefas/Pixabay (s. 17)
Alexa/Pixabay (s. 17)
Alain Audet/Pixabay (s. 17)
Erik Karits/Pixabay (s. 18)
Mark Philpott/Flickr (s. 21)
Thomas Stockhausen/iStock (s. 22)
Schanin/Pixabay (s. 24)
Gary Stearman/Pixabay (s. 25)
Ralph/Pixabay (s. 25)
Else Siegel/Pixabay (s. 25)
Nina Elise Reiter/Unsplash (s. 26)
Leva/Pixabay (s. 26)
OpenClipart-Vectors/Pixabay (s. 26)
Pixabay, iStock (s. 27)
Mario Fanciulli /Pixabay (bakpärm)

Tryckeri:
Laine Direct Oy

Översättning:
Minna Vuori

Utgivare:
SEY Djurskyddet Finland, 2024
Fågelviksgatan 10
00500 Helsingfors
www.sey.fi

Texterna i denna guide grundar sig på undersökta fakta. Källförteckningen hittar du på adressen sey.fi/djuren-i-naturen

SEY
SUOMEN ELÄINSUOJELU

4041 0948
Painotuote

Innehåll

Olika, men ändå lika	4
I naturen behövs många specialfärdigheter	6
Specialförmågor	7
Naturen är djurens hem	8
Viltlevande djur tar skada av att bli tama	9
Viltlevande djur i knipa?	10
På hösten förbereder naturen sig för vintern	12
Att överleva vintern kräver stora ansträngningar	14
På våren vaknar naturen	18
På sommaren blomstrar naturen	22
Kom ihåg	25

I år hittar du flera uppgifter och mera material också på nätet: sey.fi/djuren-i-naturen. Hittade du en QR-kod? Skanna koden så hittar du till rätt webbplats!

Välkommen att bekanta dig med djuren i närnaturen

Med hjälp av detta häfte får du bekanta dig med djuren i närnaturen. Du får lära dig att känna igen djurarter som bor i naturen och samtidigt bekanta dig med de viltlevande djurens – ibland rätt så häpnadsväckande – förmågor.

Människans handlingar påverkar naturen på många sätt. Med hjälp av detta häfte får du lära dig hur du kan hjälpa viltlevande djur att må bättre.

Olika, men ändå lika

Vi människor är djur, precis som katter och hundar, eller till exempel fiskar och fåglar. Vi är alla olika, men vi har alla samma grundbehov. Vi vill må bra, undvika smärta och göra sådant som är viktigt för oss.

Varje djur har sin egen viktiga uppgift i denna värld, och alla djur vill ta hand om sig själva och sina ungar enligt bästa förmåga.

Många djur som bor i naturen, till exempel myror eller skalbaggar, är väldigt små och svåra att upptäcka. Andra djur, som måsar, väcker mycket uppmärksamhet. En del, som vargar och björnar, kan vi tycka är skrämmande, även om vi aldrig skulle ha mött sådana.

Hur stort ett djur är eller hur det ser ut har inget att göra med hurdana grundbehov det har. Till exempel en ekorre och en varg känner antagligen lika mycket smärta om de skadar sig i benet. De blir båda rädda om man skrämmer dem, och de upplever båda känslor av glädje om de har det bra.

Alla djur är värdefulla som de är

Ditt liv är unikt och värdefullt. Ett djurliv är också unikt. Om ett djur av någon anledning mister sitt liv går det inte att ersätta. Djurets intelligens, storlek och utseende påverkar inte livets värde. Därför ska man behandla vartenda djur väl.

Varje djur har sin plats i naturen

Människan är en del av naturen, precis som alla andra djur. Olika djur har olika, viktiga uppgifter i naturen. Dagmasken tar hand om marken, medan fåglarna håller myggmängden under kontroll.

UPPGIFT: Kombinera rätt emoji med rätt djur

En ekorre

En räv

En björn

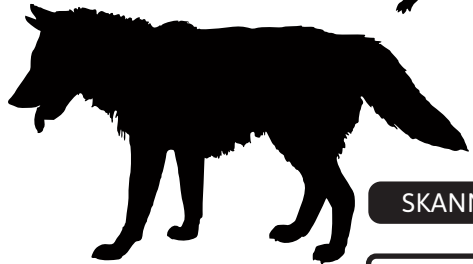
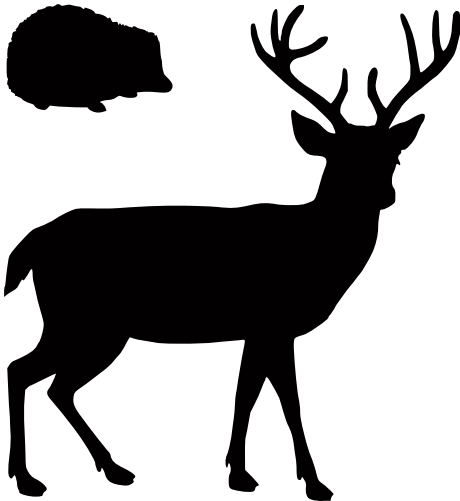
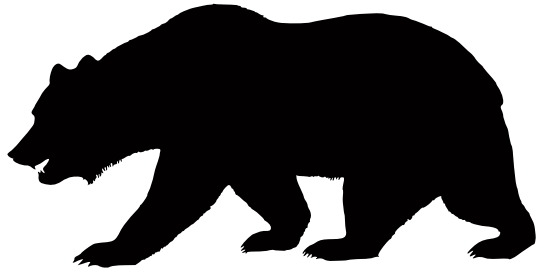
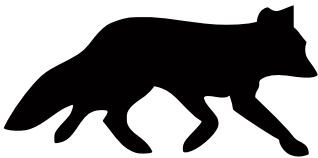
En igelkott

Ett rådjur

En varg

SKANNA

Lär dig mer: Vad är en nyckelart?

Haren byter till en ljus färg till vintern.

I naturen behövs många special- färdigheter

Djuren som bor i naturen har anpassat sig till livet i en viss levnadsmiljö. Levnadsmiljö betyder just det område där djuret bor. Till exempel ekorrens levnadsmiljö är närskogen eller skogsdungen på gården.

För att djuren ska kunna klara sig i sina levnadsmiljöer har de utvecklats och fått olika egenskaper. I Finland är det kallt på vintern och varmt på sommaren, vilket betyder att de djur som bor här måste klara sig i både kalla och varma förhållanden.

Igelkotten går i dvala på vintern, björnen sover vintersömn och haren byter till en ljus färg till vintern.

Vintersömn är en djup sömn. När ett djur går i dvala saktas andningen och kroppsfunktionerna ner mer än vad de gör under vintersömn.

Att överleva växlingarna mellan årstiderna kräver enorma ansträngningar av djuren. Många djur måste samla matförråd för vintern. Det krävs också mycket energi att utveckla vinterpäls. Av samma orsak föder många djur sina ungar på våren då det börjar vara tillräckligt varmt och ljust och det finns tillräckligt med föda åt ungarna i naturen.

Uppgift: Testa dina kunskaper om viltlevande djur!

Specialförmågor

Många djur har supersinnen som vi människor inte har. Mushanar sjunger till exempel för sin partner, men de sjunger så höga toner att vi människor inte kan höra sången.

Fåglar och till exempel bin ser världen på ett helt annat sätt än vi, de kan nämligen se färgen ultraviolett som vi människor inte kan urskilja. Fåglarnas värld är alltså färggrannare än människornas.

Fladdermöss använder ett ekolod för att hitta. Det fungerar så att säga som en radar. Med hjälp av detta sinne kan de orientera sig då det är beckmörkt och hitta mat då det har blivit mörkt ute.

Många djur har precis samma sinnen som vi människor har, men djurens sinnen fungerar på olika sätt. Till exempel räven har bättre hörsel och luktsinne än vad människan har. Därför ser och känner räven världen på ett annat sätt än vad människan gör.

UPPGIFT: Kombinera rätt djur med rätt beskrivning

Jag kommunicerar med mina artfränder genom att dansa.

Jag sjunger så höga toner att människan inte kan höra mig.

Jag har jättebra luktsinne.

Lär dig mer: Hur låter mössens sång? Hur ser världen ut sett genom biets eller fågelns ögon?

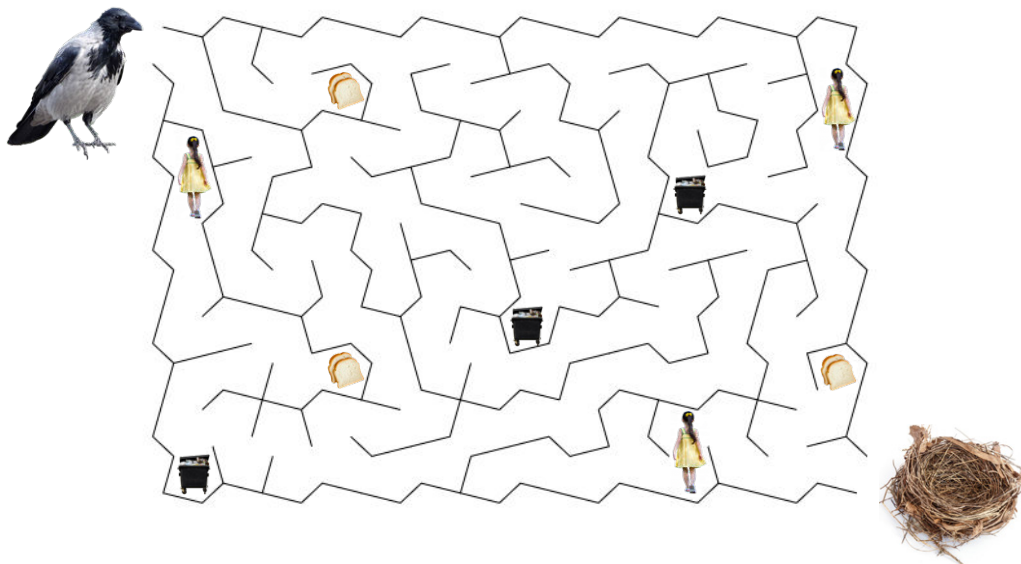

Naturen är djurens hem

Naturen är de viltlevande djurens hem. Därför är det viktigt att komma ihåg att **låta djuren leva i fred i naturen**. Man får inte röra de viltlevande djuren eller försöka tämja dem. Det är mot lagen att hålla ett viltlevande djur som husdjur.

UPPGIFT: Hjälp kråkan att återvända hem i säkerhet

Se upp för människor, skräp och brödbitar, och hjälp kråkan att återvända hem i säkerhet.

Fel mat kan orsaka problem för djur. Till exempel att ge bröd och bulla åt änder kan orsaka utvecklingsstörningar hos andungarna. Andungarnas vingar kan utvecklas fel så de inte kan flyga.

Ibland blir vi irriterade då vi stöter på djur som vi inte tycker om i naturen. Då är det viktigt att komma ihåg att vi människor har spritt ut oss över hela jordklotet. Djuren i naturen försöker klara sig i sina levnads-miljöer. Om de irriterar sig på oss kan de inte bara flytta.

Uppgift: Varför kan man inte ha en ekorre som husdjur?

Viltlevande djur tar skada av att bli tama

Fast det som tanke kan kännas härligt att ha ett viltlevande djur som husdjur, är det egentligen mer till skada än till nytta för djuret. Ett tamt djur kan inte akta sig för människor, och alla människor är kanske inte så snälla med djuren. Därför får man inte mata viltlevande djur ur handen. Man får inte heller samla insekter i en burk för att beundra dem, och grodrom ska man lämna i fred. Grodor är fridlysta i Finland.

Viltlevande djur mår inte bra om människan fångar dem och håller dem som husdjur. Även om djuren skulle se ut att må bra, är de rädda då de tvingas vara i människans sällskap. Dessutom är det mycket svårt att skapa sådana förhållanden där djuren faktiskt skulle trivas.

Viltlevande djur i knipa?

Om ett viltlevande djur har skadat sig ska människan hjälpa djuret. Det står även i lagen att man ska försöka hjälpa ett sjukt, skadat eller på annat sätt hjälplöst viltlevande djur.

Berätta för en vuxen om du hittar ett skadat djur i naturen. Det är den vuxnas uppgift att skaffa hjälp åt djuret.

Hjälp och instruktioner för att sköta skadade viltlevande djur hittar du här: sey.fi/luonnonelaimet (på finska). Ifall den vuxna inte är säker på vad som ska göras kan hen kontakta en sakkunnig.

Ett djur kan skada sig av många olika skäl. Ofta beror det på människans beteende, till exempel nedskräpande. Om människan skräpar ner naturen kan djuret tro att skräpet är mat. Om ett djur äter till exempel plast kan djuret bli väldigt sjukt.

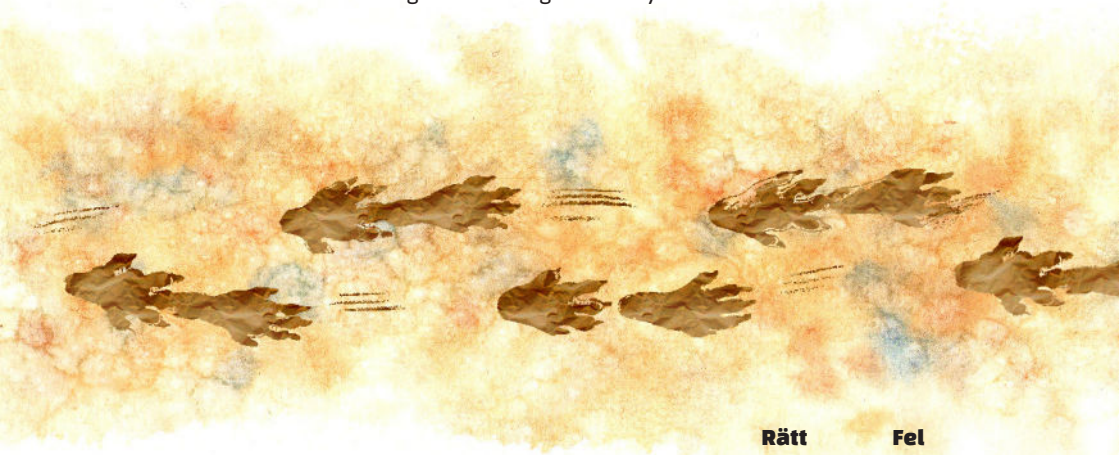

Uppgift: Pyssla en fönsterdekoration för att skydda fåglarna

UPPGIFT: Rätt eller fel?

Du hittar en skadad igelkott. Vad gör du? Kryssa för rätt alternativ.

	Rätt	Fel
Jag ger igelkotten mjölk.	☐	☐
Jag berättar inte om igelkotten för en vuxen.	☐	☐
Jag söker upp kontaktuppgifterna till en person som tar hand om viltlevande djur.	☐	☐
Jag ber en person som tar hand om viltlevande djur om tips och skötselråd.	☐	☐
Om jag är tvungen att lyfta igelkotten behöver jag inga skyddshandskar.	☐	☐

Kolla de rätta svaren

På hösten förbereder naturen sig för vintern

Det är trevligt att observera viltlevande djur året runt. På hösten kan man följa med till exempel fåglarnas flytt och iakttä hur naturen och djuren på gården förbereder sig för vintern.

Till exempel igelkotten spenderar vintern i dvala i sitt vinterbo. Först bygger igelkotten flera ”höstbon”, varav ett väljs ut för vinterdvalan.

Igelkotten trivs på en gård med många skyddsställen

Igelkottens bon är stadiga, till exempel hål grävda i mossan. Helst skulle igelkotten bygga sitt bo längre bort från människorna, till exempel i skogen. Eftersom det finns allt färre skogar i naturtillstånd i Finland kan det vara svårt för igelkotten att hitta lämpliga ställen att bygga sitt bo på.

Igelkotten trivs på en gård som har många skydds- och gömsställen, som träd och buskar. Det lönar sig att låta bli att kratta gården. I synnerhet lönnlöv är utmärkt byggmaterial för igelkottens bo. Även många andra djurs möjlighet att övervintra beror på skydds- och gömsställena i levnadsmiljön. Till exempel fjärilslarver övervintrar under löv.

Visste du att igelkotten är ett levande fossil?

Igelkotten har inte utvecklats särskilt mycket på cirka 15 miljoner år. Igelkottarna har tassat omkring i världen samtidigt som en del av dinosaurierna. Igelkotten är laktosintolerant. Man får alltså aldrig ge mjölk åt en igelkott, även om man sjunger så i vissa sånger.

UPPGIFT: En höstutflykt till skogen

Gör en höstutflykt till skogen. Iakttäck vilka djur ni ser under utflykten och vilka djurs bon eller boplatser ni hittar. Räkna djuren och anteckna dem. Leta reda på fakta om djuren och håll presentationer om dem i smågrupper. .

Varje
djur ni hittar
på utflykten är en
värdefull iakttagelse,
vare sig det är en liten
myra, eller en kråka
i gårdsträdet.

Man får inte störa djur, de ska lämnas i fred. I synnerhet på vintern behöver djuren spara all sin energi för att kunna överleva.

Att överleva vintern kräver stora ansträngningar

På vintern tystnar naturen, eftersom många djur går i dvala, sover vintersömn eller flyttar söderut för vintern. Till exempel **grävlingar** och **björnar** drar sig tillbaka för att sova vintersömn. De bygger upp fettreserver för att slippa bli hungriga under vintersönnen. Ekorrar samlar ett stort matförråd inför vintern.

En del djur söker sig till ställen där det bor människor. Till exempel skogsmöss och råttor kan försöka ta sig in för att värma sig. Många fåglar förflyttar sig till gårdar i städer, eftersom det är varmare nära husen och de kanske kan hitta mat som lämpar sig för fåglar.

Husspindlar trivs i den torra rumsluften året runt. De har också en viktig uppgift: de håller insekter och andra ryggradslösa som vill ta sig in under kontroll.

Vad gör insekterna på vintern?

Insekter är växelvarma djur. Det betyder att insekternas kroppstemperatur styrs av temperaturen i omgivningen. Spindlar, snäckor, fästingar och många andra insekter övervintrar genom att gräva ner sig till exempel under trädbark och gå i dvala. Bromsar och myggor övervintrar som ägg i diken och pölar.

Alla insekter och spindlar vilar inte på vintern. Till exempel hoppstjärter är små insekter som är aktiva också på vintern och rör sig i snön. I deras kroppar finns det glycerol, ett slags kylarvätska. Glycerol fryser inte lika lätt som vatten gör. Därför kan man ibland se vissa små insekter och spindlar även på vintern, också när det är några minusgrader ute.

UPPGIFT: Led grävlingen till sitt vinterbo

Att mata fåglar är ett noggrant arbete

En stor del av fåglarna som bor i Finland flyttar söderut för vintern. En del fåglar stannar ändå kvar i Finland över vintern. Till exempel talgoxen och skatan kan man se på gården året runt.

För att fåglarna ska överleva den långa vintern brukar många människor mata dem på vintern. Det gäller ändå att vara noggrann med fågelmatningen.

Om du matar fåglar, kom ihåg:

- Om du börjar mata fåglar ska du fortsätta med det hela vintern.
- Utfodringsplatsen måste rengöras regelbundet. Skalade solrosfrön, nötter och talg lämpar sig som vintermat åt fåglar. Bröd lämpar sig inte för fåglar.
- Avlägsna nätet från talgbollarna du köper i butiken. Fåglarna kan fastna med fötterna i nätet och skada sig.
- Mata fåglar bara på vintern. Fågelungar ska äta insekter för att få näring. Fel slags näring kan leda till exempelvis utvecklingsstörningar.

Uppgift: Skåda fåglar på gården

UPPGIFT: Kombinera rätt spår med rätt djur

Kolla de rätta svaren

UPPGIFT: Spårutfärd

Gå på en liten utfärd i närmiljön och leta efter djurspår. Vem hittar mest? Känner ni igen spåren?

Det lönar sig att gå på spårutfärd när det finns så mycket snö ute att spåren syns i snön.

På våren vaknar naturen

När den långa vintern är förbi har många viltlevande djur bråttom. Nu gäller det att hitta mycket mat, byta bort vinterpälsen och förbereda sig för ungarna som snart ska födas eller kläckas.

De första har- och fältharungarna föds, flyttfåglarna återvänder, ormar och ödlor vaknar och fåglarna bygger bon.

Insekterna vaknar också upp på våren. **Vårens första humlor och bin måste jobba hårt för att hitta något att äta då så få blommor har börjat blomma.** Blommande vide och de första vårblommorna är mycket viktiga för dem.

Uppgift: Vad har människan och kråkan gemensamt?

Skräp är farligt för djur

När snön smälter får man syn på allt skräp som människor lämnat efter sig, i synnerhet i städer och vid vägkanter. **Skräp är farligt för naturen och de viltlevande djuren.** Många skadliga ämnen löser upp sig från skräpet. Djuren kan tro att skräpet är mat och äta det. Dessutom kan djuren fastna i skräpet.

UPPGIFT: Skräppromenad

Gå på skräppromenad tillsammans. Ta med er gummihandskar, en plastpåse och en griptång att plocka skräp med. Dela in er i smågrupper i närheten av skolan och plocka upp skräp i påsar.

Kom ihåg att aldrig röra skräpet med bara händer. Föremål och skräp som verkar farliga ska du inte röra alls. Berätta för en vuxen om du hittar farliga medel eller föremål när du plockar skräp.

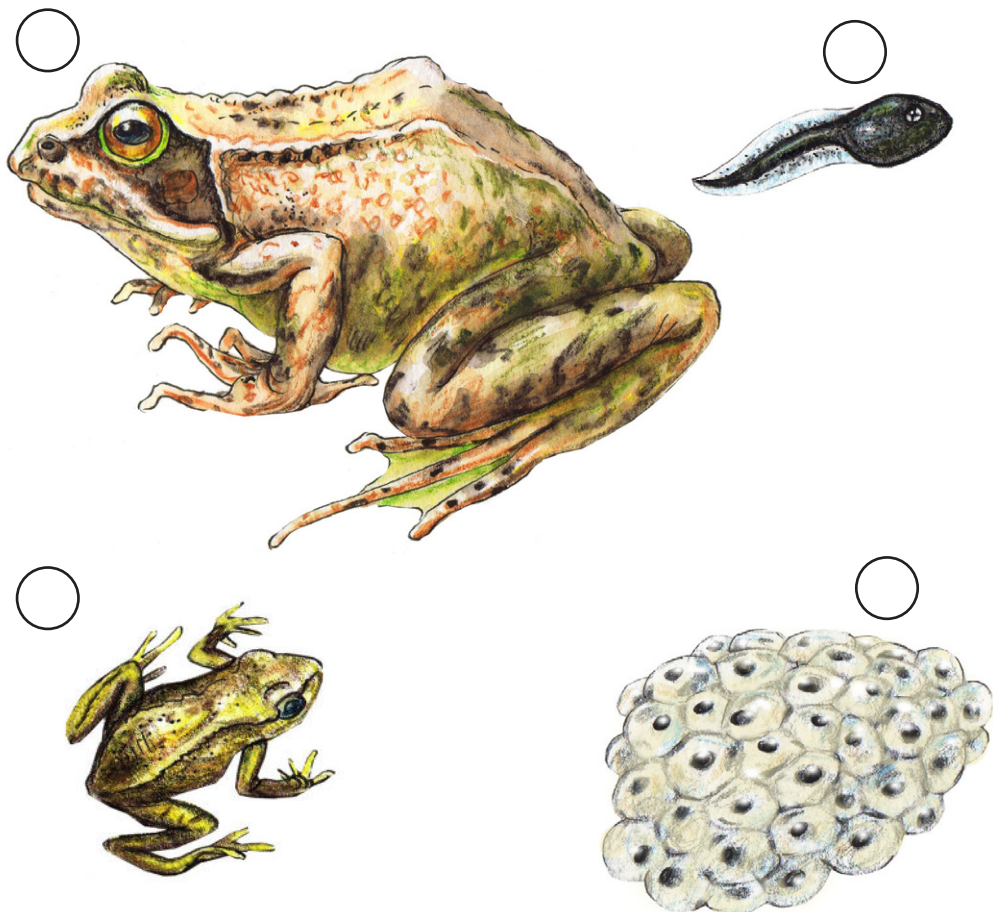

UPPGIFT: Från grodyngel till groda

Grodor är växelvarma djur med känslig hud. De andas med både lungorna och huden. Huden behöver fukt för att fungera, den kan ta upp syre även ur vattnet.

Grodlivet börjar som grodrom. Grodor leker tidigt på våren efter att isarna gått. Efter det utvecklas äggen och ungarna och växer i vattnet. På sommaren tar ungarna sig upp på land och börjar sprida sig till nya områden.

Numrera grodans utvecklingsstadier i rätt ordning. Var börjar grodans liv? Hur ser grodan ut på våren, i början av sommaren och i slutet av sommaren?

Våren är ungarnas tid

Största delen av de viltlevande djuren får sina ungar på våren. Djur har häckningsfred. Enligt lagen **får man inte störa häckande fåglar, och till exempel fågelskådning får inte störa fåglarna**. Fågelmammorna ska våga ruva och mata sina ungar. Katter som går fritt och jagar är mycket farliga för djur på gården. Katter borde aldrig vara ute utan uppsyn. Man ska heller inte släppa hundar eller andra husdjur fria så att de kan störa djur i naturen.

Ibland kan man tycka att djur betar sig underligt. Till exempel fåltharmamman föder många ungar. Den gömmer alla sina ungar på olika gömställen. På det sätter skyddar mamman ungarna från rovdjur. Mamman diar ungarna en eller två gånger om dagen, vanligtvis när det redan har blivit mörkt ute. Resten av tiden är ungarna helt ensamma.

Om man ser en fåltharunge i naturen ska man inte röra den. Ungen är helt beroende av sin mamma. **Om man rör ungen eller stör den kan mamman överge ungen.**

Ibland kan en unge vara i knipa. Till exempel en fågelunge eller en ekorrarunge kan falla ner från sitt bo och skada sig. Då kan den behöva en människas hjälp (se sid 10).

På sommaren blomstrar naturen

På sommaren finns det mycket att äta i naturen, och det finns liv överallt. **Djur trivs bäst på gårdar som inte är alltför välskötta.** Till exempel en kortklippt gräsmatta är för många djur som en öken med knappt någon mat eller några skyddsställen. En äng full med växter kan se sjabbig ut i människors ögon, men för viltlevande djur är det en utmärkt omgivning: på en äng finns det mycket mat och många gömställen.

Visste du att ekorrar kan skådespela?

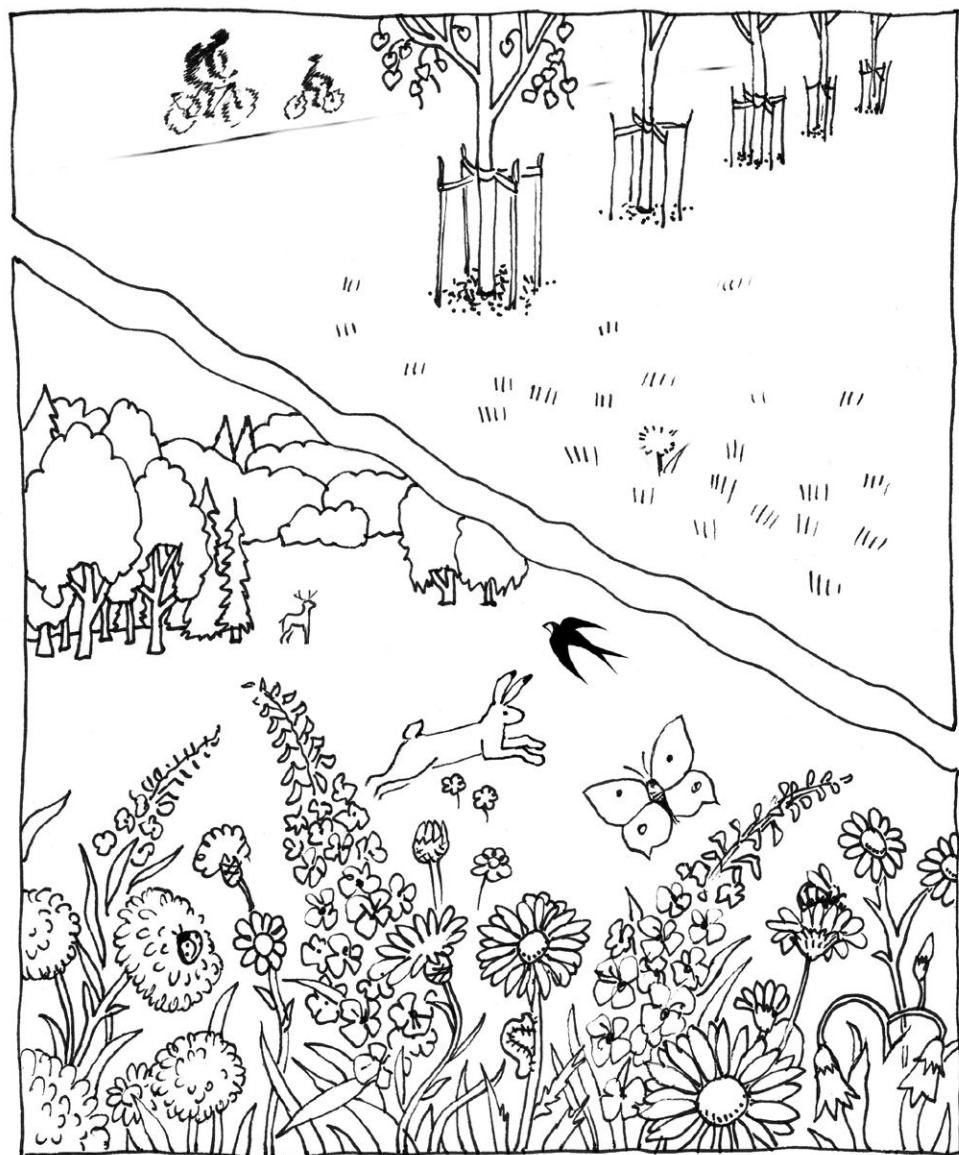

Vatten åt de törstiga

Många djur är väldigt törstiga på sommaren. På torra somrar är det bra att ge vatten åt viltlevande djur. Ställ en flat vattenskål på gården och lägg i till exempel stenar som tyngd så skålen inte välter och så djuren kan ta sig ur skålen. Rengör vattenskålen noggrant dagligen tillsammans med en vuxen.

UPPGIFT: Färglägg bilden

Jämför levnadsmiljöerna och fundera på vilka djur som kan leva i dessa två, väldigt olika, miljöer. Färglägg bilden.

Uppgift: Jämför levnadsmiljöerna

Ekosystemets små stöttepelare

På sommaren har insekterna otroligt viktiga uppgifter. En del är viktig föda för andra arter, en del fungerar som pollinatörer – de hjälper växter att blomstra. Det finns över en miljon olika insektsarter i världen, vilket betyder att **över hälften av alla djurarter i världen är insekter.**

Biet är en av ekosystemets stöttepelare. Det finns bin i nästan hela världen. I synnerhet vildbin har en viktig roll. De gör pollinationen effektivare. Då växer skörden och frukterna blir saftiga.

Många människor blir irriterade på olika insekter. Vi människor har därför hittat på olika medel för att hålla myggorna på avstånd. **Medlen kan vara effektiva, men de är ofta skadliga också för andra djurarter.** Till exempel Thermacell, som ska döda myggor, är så effektiv att alla andra insekter i närheten också dör. Då kan insekterna inte pollinera växterna eller bli mat åt andra djur.

UPPGIFT: Lär dig känna igen de surrande insekterna

De surrande insekterna som flyger omkring ute på våren och sommaren väcker många olika känslor. Att se ett bi flyga från blomma till blomma är en glad syn, men en hungrig geting på tallrikskanten kan väcka rädsla.

Bekanta dig med de olika surrande insekternas kännetecken. Skriv insektens namn på linjen under bilden.

Humlor är runda och lurviga. De är nästan alltid dels svarta.

Bin är lurviga, men inte så lurviga som humlor. Bakkroppen är ofta randig.

Getingar har en mycket smal midja. Bakkroppen är gul med svarta ränder.

Blomflugans ränder kan likna getingens, men den har ingen smal midja.

Kolla de rätta svaren

Visste du?

En fjäril som ser ut att vila på landsvägen eller klippan håller egentligen på att äta, den suger i sig mineraler med sin sugsnabel.

UPPGIFTER

Mat åt insekterna

Så ängsblomsterfrön på ett litet område på gården. När blommorna växer och börjar blomma får pollinatörer som humlor och bin mycket näring.

Bygg en fjärilsbar

Ställ fram uppskuren frukt på ett fat eller blanda ihop sirap eller farinsocker med vinäger. Det lönar sig att placera fjärilsbaren på en solig plats där det inte blåser. laktta djuren ni ser nära fjärilsbaren. Räkna djuren.

Spana efter insekter

laktta naturen på gården. Följ med en insekt du hittat i några minuter och anteckna: Vilken art är det frågan om? Vad gör insekten, hur betar den sig? Sök information om insekten på nätet.

Lär dig mer: Visste du att insekter pratar?

Naturen är djurens hem.

Djur som rör sig i naturen ska lämnas i fred. Man får inte röra djuren i naturen eller tämja dem. Det är mot lagen att ha ett viltlevande djur som husdjur. Det står också i lagen att man måste hjälpa viltlevande djur.

Skräp är farligt för naturen och de viltlevande djuren.

Många skadliga ämnen löser upp sig från skräp. Djuren kan tro att skräpet är mat och äta det. Dessutom kan djuren fastna i skräpet.

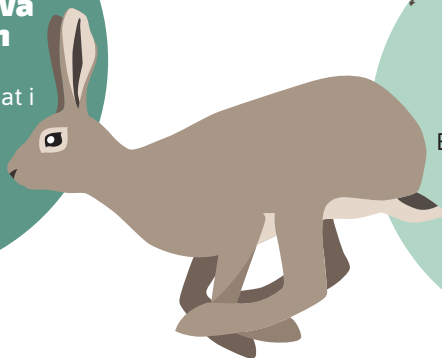
Djur har häckningsfred.

Enligt lagen får man inte störa häckande fåglar, och till exempel fågelskådning får inte störa fåglarna.

Det kräver enorma ansträngningar av djuren att överleva växlingarna mellan årstiderna.

Många djur måste samla mat i reserv. Att utveckla vinterpäls kräver mycket energi.

Insekterna har mycket viktiga uppgifter på sommaren.

En del av dem är viktig mat för andra arter, en del är pollinatörer, de hjälper alltså växter att blomstra.

Det här häftet är ett info- och uppgiftspaket för barn i lågstadiet med temat Djuren i närmiljön, som är Djuren veckans tema år 2024. Man kan använda materialet i undervisningen året runt. Materialet lämpar sig också för till exempel djur- och naturklubbar.

Materialet går att beställa gratis på adressen sey@sey.fi. Bekanta dig även med vårt digitala material på adressen sey.fi/djuren-i-naturen. På samma adress hittar du också mer material som kan användas i undervisningen, lösningarna till uppgifterna samt häftets källhänvisningar.

Djuren vecka är en temavecka som firas årligen 4–10 oktober. Veckans första dag är internationella Djuren dag. Djuren dag har firats i Finland ända sedan år 1959, på SEYs initiativ.

SEY är Finlands största djurskyddsförening och djurskyddsexpert. Till SEYs verksamhetsområde hör alla djurarter, och förbundet verkar i hela landet.